

М.Г. ВАСАНДЖИ

Развенчана земя

Превод от английски

Ана Илчева

Улица „Роузклиф Парк” се извива по цялата си, макар и скромна, дължина покрай доста живописен участък от долината Дон. Гледа към гъсти гори, на които долината дължи своите многобройни цветове и настроения; сред дърветата в далечината се издига мистериозен комин, пушекът от който излиза спорадично и винаги изненадващо; самотен път се спуска стръмно към долината в едната си част, завива рязко и внезапно свършва. Почти запуснато на вид голф игрище от другата страна следва пейзажа с непретенциозните си форми. Зеленият булевард „Дон Вали” бързо криволичи към града, който погледнат от това ключово място, е представен от единствения шпил в небето, принадлежащ на кулата Си Ен. От страната на улицата с изглед към долината са наредени жилищни сгради, различаващи се единствено по номерата си - известните 65-а, 67-а, 69-а и 71-ва на „Роузклиф Парк”, чиято слава заради познанствата на обитателите им се простира далеч извън пределите на общността в това предградие и разпалва мечти за емиграция сред приятели и роднини в чужбина. Тези сгради, някога нови и модерни – гордостта на „Роузклиф Парк”, сам по себе си преди време символ на процъфтяващия Торонто – сега изглеждат сиви и избелели, извърнали се мрачно от живописния пейзаж зад тях към окаяната реалност отпред. Почти неподдържани, те съществуват на ръба на разрухата.

Едно от последствията от подобно занемаряване е постоянната и безсмислена битка, която живущите на „Роузклиф Парк” 69 водят с техните три асансьора. В късния следобед напрежението ескалира, когато обитателите, отхвърлили вече ежедневните си задачи, се скупчват във фойето и гледат с недоверие металните врати, готови за схватка между човека и машината, винаги печелена от втория.

На хората, тълпящи се във фойето, нетърпеливо чакащи това твърде рисковано средство за придвижване, понякога им се струва, че обратно на природните закони, асансьорите отиват повече пъти нагоре, отколкото надолу. Отчаян от нарастващата тълпа, всеки, който пристигне, се чувства длъжен поне веднъж да натисне бутоните за „нагоре” и „надолу”. И когато едно от тези магарета, както още са известни асансьорите, пристигне, вратите внезапно се отварят, плъзгайки се встрани, и изскърцват почти подигравателно, пътниците нахлуват независимо от възраст, пол или време на пристигане и се натъпкват вътре, забравили, че товарът, който асансьорът може да поеме, е ограничен.

Две нещастия в един и същи ден върхлетяха семейство Лалани на 69-та, едното от които по-сериозно от другото. Фатима Лалани се движеше нагоре, притисната в асансьора, за да научи новината, за която все още не знаеше, че е лоша. Майка ѝ се беше обадила в аптеката, където работеше след училище, за да ѝ каже, че „то“ е пристигнало, като имаше предвид дългоочакваното писмо от университета, и Фатима тръгна към къщи. В асансьора, въпреки че поздрави две малки момчета и хвърли бегъл, но презрителен поглед на някои от по-обикновено изглеждащите хора, върнали се от работа с покупки в ръка, беше нервна както никога досега. Струваше ѝ се, че в момента, в който отвори плика у дома, се решава целият ѝ живот занаяпред. Не ѝ дойде на ум, че решението, което очаква, е взето преди няколко дни и прошепна молитва, точно както майка ѝ понякога правеше, въпреки че самата Фатима никога не бе вярвала и дори се бе надсмивла над действието на подобна мярка, а майка ѝ бе последният човек, на когото би подражавала.

Фатима беше високо, жилаво 17-годишно момиче. Единствено пълничките ѝ червени бузи, които оцеляха на инат дори след изтощителната диета, граничеща с пълен глад, издаваха, че някога е била най-пухкавото и според мнозина, най-здравото бебе в Дар – източноафриканският град, в който беше родена. Напоследък на 69-та се носеше легенда, че в Канада дори и децата на пигмеите стават високи почти два метра. И също така изглеждат добре. Като че в потвърждение на това, Фатима надрасна родителите си и в асансьора имаше само един мъж, висок колкото нея. Тя носеше сини маркови дънки и модерна широка риза в цвят каки, косата ѝ бе вързана на две с помощта на яркочервени фиби, подчертаващи бебешките ѝ бузи.

Когато асансьорът спря на нейния етаж, двама трябваше да излязат, за да направят място, а бременна жена с количка трябваше да се притисне още по-силно към останалите, преди Фатима да си проправи път на вълн. След това разгърси глава и рамене, сякаш за да пропъди миризмата на евтин парфюм, пот и покупки от хранителния магазин, и закрачи към апартамента си. Когато влезе вътре, намери майка си да я чака с писмото в ръка, досущ като домашна прислужница. Фатима го грабна, разкъса плика, бързо прочете каквото я интересуваше и се тръшна на дивана с шумна въздишка.

– Какво пише? – попита майка ѝ Зира, предусетила отговора.

– „Наука и изкуство” – проговори Фатима със смесени чувства на мъка и ярост, обаядени с драматизъм.

– Е и? Да не би да е дошъл краят на света? „Наука и изкуство” – какво лошо има?

Фатима се нацупи, взе телефона и го сложи в скута си. През изминалата година, който и доброжелател да я попиташе каква иска да „стане”, тя даваше един и същ категоричен отговор – „да стане богата”. За повечето момичета и момчета от 69-та и 67-а и всички други модерни високи сгради в тази част на Дон Милс да пораснеш означаваше да успееш. За най-умните, тези със среден резултат между осемдесет – деведесет*, да успееш означаваше да отидеш в университет. И то не, за да учиш чиста наука и хуманитарни предмети, а нещо по осезаемо, с „перспектива”, например компютърни науки или фармация. При момичетата, второто от двете беше за предпочитане. Беше по-женствено, не толкова застрашително за момчетата. Сред най-умните момичета в Дон Милс конкуренцията за място в университета за специалност „Фармация” беше жестока. Фатима Лалани, със среден резултат от 86, се беше провалила.

За Зира Лалани от старата школа образованието, каквото и да то, предлагаше изход, стъпка нагоре и затова разочарованието на дъщеря ѝ не беше нищо повече от обстоятелство, каращо я да се примири отново с младежки изблик на лошо настроение. Зира бе в четиредесетте си години и бе доста невзрачна, с обло лице, дълга коса, вързана отзад с черна панделка, ниска на ръст и с видими следи от скорошно напълняване. Докато наблюдаваше дъщеря си, която беше качила и двата си крака на дивана, и правеше сериозни проучвания за съдбата на няколко приятели и редица познати, Зира бе разтревожена по друга причина. Малко преди Фатима да се прибере телефонът бе звъннал. Познат глас, който на момента не успя да разпознае, ѝ каза, че Нурдин ще закъснее.

През изминалите няколко дни се беше чувствала малко неспокойна. Предчувствие. Понякога го усещаше, вярваше в него. Беше за Нурдин. Напоследък беше започнал да се прибира късно от работа и да носи вкъщи покупки от магазина – доказателство, че пазаруването го беше забавило. Но за него беше нетипично да поеме сам подобна инициатива и да отиде да пазарува. Фатима усещаше, че той се променя.

*В канадските училища средният успех се измерва в проценти – Б.пр.

Тя не обичаше промените. Ето защо, същата вечер, когато отвори вратата на апартамента, внезапно усети подтискащо чувство, тежест в гърдите, остана без дъх, без да се е натоварвала физически. Предчувствието. После обаждането. По-добре да не се бяха обаждали. Ако евтините зеленчуци из Кенсингтън Маркет* бяха забавили мъжа й, телефонното обаждане нямаше да е необходимо. Нещо се беше случило.

– Веднага остави телефона! – каза тя на Фатима, която стресната от острата нотка в гласа, моментално се подчини.

Вратата се отвори и влезе Ханиф. На четиринайсет, той беше висок колкото сестра си, но по-едър – широк и мускулист. Запъти се направо към масата, на която се хранеха, видя, че на нея няма нищо и се обърна към майка си:

– О, вие вече сте яли.

– Не, чакаме татко. Къде беше? – Към него Зира беше по-взискателна. Дъщеря си вероятно вече бяха изгубили, но тя никога намаше да изгуби Ханиф. Не и него.

– А, у Ейор. – Отвори хладилника, за да си вземе нещо за хапване. Извадил това, което му трябваше, седна на масата, заобиколен от храна.

– Прасе – каза сестра му.

– Ти си прасе. Мислех, че не трябва да говорим.

– Защо не можеш да изчакаш и останалите?

– Защото съм гладен. Къде се изгуби старецът?

– Питай мама.

– Хей, мамо, къде е татко?

Майка му се обърна и го погледна. – Ще закъснее.

*Известен мултинационален квартал в централната част на Торонто – Б.пр.

Момчето се хранеше и наблюдаваше безпокойството ѝ. Тя сядаше, захващаше нещо, забравяше какво е започнала. Бе стиснала устни, вплеела ръце за молитва, отправила блуждаещ поглед нагоре, докато огромната ѝ гръд тежко се спускаше и издигаше отново. Той почисти масата и излезе, след като хвърли бегъл поглед към писмото в ръката на Фатима. Тя го проследи с очи.

– Е, няма ли да ме попиташ какво пише?

– Не. Ако искаш, сама ще ми кажеш. Освен това знам какво пише.

След известно време той се прибра – доста по-късно от обикновено. Влезе бавно, влачейки крака, след като дълго се бе опитвал да улучи ключалката. На лицето му бяха изписани отчаяние и поражение, които потвърждаваха страховете на Зира. Като че ли се беше стопил, беше уморен, с кървясали очи, омачкани дрехи и четинеста, небръсната вече ден брада. В същия миг го връхлетя ураган от въпроси и полуобвинения: – Къде беше? Какво се е случило?...Знаеш ли,че...Всички бяхме...

– Нищо. – грубо отговори Нурдин. Направо отиде до фотьойла си и седна, впери поглед напред през прозореца в тъмнината навън, без да обръща внимание на околните. Зира се залови да слага масата, вдигайки малко почвече шум от обикновено, после отиде и застана пред него в очакване. Посъвзел се, той се обърна към нея с умоляващ поглед.

– Твърдят, че съм нападнал момиче.

– Кой?

– Полицията и всички на работа освен Ромеш.

Тогава тя осъзна, че именно Ромеш ѝ се бе обадил. Децата стояха на вратата и надничаха вътре. За известно време никой не проговори. Накрая Ханиф наруши мълчанието.

– Сигурно тя е направила нещо. Беше ли груба с теб, татко? Обиди ли те?

– Баща ви никога не би нападнал момиче.

– Направи ли го? – го попита момчето.

– Направи ли го? – като ехо се чу гласът на жена му.

– Що за въпрос е това? – раздразни се Нурдин.

– Е, кое е момичето? – избухна Фатима. – Къде? Какво се случи? Кажи ни!

– После. – отвърна Нурдин уморено, като отказваше да бъде нападан така.

Последва мълчание. – Сега какво? Сега какво? – питаха момчето и момичето.

– Трябва да се обадим на Джамал. – каза Зира.

Беше късно същата вечер, когато съпругът и съпругата, останали сами, откриха своя приятел – вече бивш приятел, трябваше да си припомнят те, след като се беше издигнал в обществото – адвокатът Джамал у дома му, раздразнен, че го безпокоят толкова късно. Обеща да дойде на следващия ден.

У Нурдин имаше, забеляза Зира, дори след като го беше чула да разказва за неприятната случка на работа и да отговоря на любопитните въпроси на децата, известна сдържаност, притеснително безпокойство, като че ли не казваше всичко, като че заобикаляше някоя подробност – част от това, което бе преживял, част от живота си. Какво криеше той? Чувстваше ли се виновен? Тя никога не се беше залъгвала, че умее да разгадава всичките му мисли, но ако поискаше можеше да предположи какво се върти в ума му и то толкова точно, че да остане доволна. Този път беше различно. Той беше издигнал преграда пред себе си, а тя беше останала отвъд стените ѝ. Седнали един до друг, те дълго не проговориха, потънали в мислите си.

Ние сме деца на корените си и колкото и уверено да вървим напред, призраците от миналото ни преследват и не е никак лесно да бъдат прогонени. Ето защо, разказът за бедите на Нурдин Лалани трябва да започне от миналото, на друго място.

2

Всеки следобед в Дар двама мъже седяха тихо на каменна пейка при залива Ойстър Бей на брега на Индийския океан, любувайки се на прохладния бриз и компанията на другия. Пристигаха оживени и разговорливи, но необятността на океана, ритъмът на вятъра и вълните и шумоленето на листата над главите им скоро ги откъсваха един от друг, унасяха ги до състояние на покой, докато всеки от тях оставаше неподвижен,

зарял поглед в простора и това, което беше отвъд – земята, в която бяха родени и която бяха напуснали преди много години, бляновете за завръщане в която бяха избледнели, въпреки че спомените оставаха.

Един следобед по-възрастният мъж замислен въздъхна дълбоко, облегна се назад, като че от изтощение, и се свлече настрани към спътника си. Спътникът се сепна и извика изненадан, после бързо осъзнал какво се бе случило положи главата на стареца на пейката и се втурна към шосето да търси помощ. Беше висок, почти плешив, закръглен, носеше светлосин костюм, имаше обноски, които в тази част на града биха му заслужили определението „джентълмен”. Беше проповедник, опитал се преди време да привлича последователи към вярата, но за тези, които го познаваха, беше просто „Мисионерът”. Размахвайки смачкана носна кърпа, извадена от вътрешния джоб на сакото, той се приближи към първата кола на пътя. Караше я европеец, който го подмина. Същото се случи и с втората. Когато вече трета кола не показваше никакви признаци, че ще намали скоростта, Мисионерът просто застана на пътя. Чуха се спирачки и тронав, грубоват европеец с почервеняло лице, облечен в смачкан бял панталон и риза, излезе ядосан от нея. Беше мистър Флечър – учителят по английски в мъжката гимназия, когото той веднага разпозна, тъй като и двамата му сина учеха там. Попивайки потта от лицето си с кърпичката, преди да я прибере, Мисионерът разказа на учителя за случилото се и забърза с него към пейката. Повдигнаха мъртвия Хаджи Лалани, отнесоха го до колата и оставиха тялото му на задната седалка, преди да продължат към най-близката болница, наричана доскоро „европейска болница”. Хаджи Лалани остави след себе си трима сина, четири дъщери и западащ бизнес. По времето, когато почина, най-големият му син беше в Конго, където в последните няколко години благосъстоянието му нарастна и се стопи заедно с богатствата на тази отскоро независима държава и тези дни отново започваше да расте. Нурдин, средният син, наскоро се бе отказал от неуспешен бизнес в горната част на страната. Най-малкият син беше механик – една не особено уважавана професия. В последните дни преди смъртта си старецът не се беше приемал за материално успял човек.

Хаджи Лалани заминал за Танганайка, когато бил младеж на шестнайсет години през 1906 г. по времето, когато германското правителство там набирано британските поданици на Индия, за да помогнат в изграждането на германска империя в Африка. Младият Лалани станал чирак в известна индийска фирма в старата робска столица Багамою. Името Багамою означавало „излейте сърцата си”, но никой не можел да каже какво изразява това – мъката на робите, пристигнали на пазара, за да бъдат

продадени на чужденци, или просто облекчението в душите им, че са стигнали края на дълъг път. По източния бряг на Африка достоен да се мери с Багамојо бил само Момбаса – сега част от британската колония на север. През последните петдесет години гъмжащият от хора Багамојо беше посрещнал и изпратил хиляди роби. Беше разтворил обятията си за султани, търговци на роби, продавачи на слонова кост, мисионери, изследователи и магазинери-лихвари. Всички пътища до вътрешната част на страната започвали от там. Когато Стенли тъгнал да търси Ливингстън, започнал пътешествието си от същото място; когато Бъртън и Спайк тръгнали да търсят извора на Нил, тълпите ги изпратили отново от Багамојо, махайки с ръце. Германците обаче решили да оставят ориенталската столица да съществува по своите закони и построили нов европейски град на мястото на западнало селце с красивото име Дар ес Салаам, който щял да остане известен като Дар. Паралелно придвижвайки се на север, британците отредили същата съдба на Момбаса и превърнали железопътно депо в столица от европейски тип – Найроби. Багамојо обаче още не се предавал, все още не. Жителите му, повзрастните хора, имамите и търговците чакали и наблюдавали.

Хажди се издигнал до ръководител на фирмата и накрая се сдобил със свой собствен магазин. Превърнал се в човек на строгите правила, за когото суровото германско правосъдие в лицето на камшик от хипопотамска кожа и името „кървава ръка”, дадено на притежателя от местните, никак не било чуждо. Спокойно можел да си купи чернокожа жена или да спечели такава, както направили някои от сънародниците му, за да не скучаят през самотните дълги нощи. Можел да вземе под крилото си някоя изоставена, бездомна робиня и да стане баща на едно или две деца със смесена кръв, които да се присъединят към малката група, съставляваща вече младежите в града. Вместо това той се молел и постел, и се сближил с отците от Германската католическа мисия. Всяка свободна минута извън магазина прекарвал в теологични дискусии и приятелски спорове с отците в мисията или старейшините в джамиите.

Самият той идвал от индийска мюсюлманска секта – тази на шамситите – нетрадиционна и следователно несигурна. Съзнавайки, че в лицето на добронамерените си врагове среща велики и древни институции, той продължавал да държи на своето, твърдейки, че истината е известна на малцина, не на мнозина. Тези, които я търсели, били единици, не цели институции.

Веднъж млада fraulein* се отбила в мисията и влязла в магазина да търси

*(нем.) госпожица – Б.пр

подаръци за слугите си от европейското селище Вилхелмшал на север, от където идвала и самата тя. Носела парасол и имала невиджано изящни черти на лицето. Когато влязла от заслепяващата слънчева светлина навън, минало известно време преди присъствието ѝ да се материализира сред тъмнината на магазина, където Хаджи Лалани седял с помощника си. Момичето било в компанията на един от отците, спрял на вратата, за да си побъбри, и нейна прислужница, която носела поупките. Когато fraulein протегнала ръка, за да посочи една окачена на пирон огърлица, Хаджи се хванал, че не откъсва поглед от нея – поруменяла от горещината, с леко потно лице и дискретно влажно петно под мишницата – усетил, че в него се пробужда желание. То обаче бързо било потушено. Всъщност можел да прогони тези сенки на забранени мисли на мига, ако не бил върнат в реалността от силен шамар от ръката на момичето. – Простете, Fraulein – промърморил Хаджи с парещи очи и пламнали бузи, а германският мисионер извел момичето навън.

– Трябваше да ме бичуват с камшик. – казал по-късно Лалани на отеча, който го слушал мълчаливо. Греховното желание не е било чуждо дори и на светците отбелязъл отецът, но разбира се престъплението не се свеждало само до това.

Минали много години и Хаджи разказал историята на приятеля си Мисионера, който също слушал мълчаливо и си мислел същото като своя германския си колега.

Хаджи Лалани последвал съвета на старейшините, според които най-богоугодно е да се ожениш и да имаш деца. Помолил по-възрастните да му намерят невеста. Казали му да отиде в Дар, което той направил и взел за жена дъщерята на уважаван съдържател на магазин със скромни средства. Първата им рожба – дъщеря – се родила в Багамойо. Той от дълго време вече не се считал за равен на германските отци, той, който бил превърнал желанието си в добродетел и който засега бил двукратно, а съвсем скоро щял да стане и многократно обвързан с материалния свят.

Избухнала война и британците атакували германската колония от север по суша. В океана британски войници преследвали германски кораби и бомбардирани градовете по крайбрежието. Военните действия по суша напреднали на юг, бомбардировките по брега зачестили и накрая Дар бил превзет. Хаджи Лалани и семейството му, британски поданици, се отправили към столицата, която по това време била безопасна.

Магазинът на Хаджи Лалани на Маркет Стрийт в Дар се превърнал в една от забележителностите в оживената част на индийския квартал. И то не заради големината или разположението си, а защото всеки по някакъв повод откривал там по нещо, което

някой друг не притежавал. Това било единственото място, където човек имал гаранция, че ще попадне точно на копчето, което търси или пък конеца, или иглата, или токата. Продавали още сапуни и шампоани, лекове против кашлица, тоници, витамини, прахове и пасти за зъби, слабителни и билки – всичко внесено от Индия и Англия. През всичките тези години магазинът претърпял само една промяна във външния вид: през 1934 старата постройка от кал и варовик била разрушена и заменена от едноетажна сграда с два апартамента над магазина, единият от които се отдавал под наем. Минали години, бялата боя потъмняла и стените започнали да се лющят; двуетажни и триетажни сгради, по-солидни и по-обширни, заобиколили магазина, но той си оставал истинска забележителност, а Хаджи Лалани – един от най-видните граждани, независимо че бил познат само в средите на индийското общество.

Бил известен със своята строгост, която не понасяла безсмислените шегги. В джамията ходел рано – дребен мъж със загрубяло лице, с бял ленен костюм и червен фес. Сядал тихо до задната стена, освен в случаите, когато трябвало да излезе напред, за да рецитира, което правел с лекота, без да се колебае, след което се връщал вкъщи рано. Ако все пак останел до по-късно, реакцията му към мъжете, които се шегували един с друг, чакайки жените им да ги настигнат с бавна крачка, била остра, хаплива заблележка, която веднага поставяла шегобиеца на мястото му. За много кратко време го направили мукхи - председател на джамията – чиято роля изпълнявал в продължение на няколко години, а за съгражданите си останал мукхи Хаджи Лалани дълго след като следващите мукхи били забравени.

Славата на Хаджи Лалани и уважението към него му давали определена власт сред индийските му съграждани. Не се замислял много преди да изгони с плесница някое шумно и грубо момче или пък да нахока някое момиче, нарушило благоприличието с бегъл поглед към някой мъж. Ето защо, често давал пример със синовете си. От тях най-големият – Акбер бил класически случай, който бащата използвал за назидание често с помощта на пръчка. Най-малкият - Шамшу се криел зад полите на жените, докато средният - Нурдин се страхувал от гнева на баща си и не смеел да го предизвиква, тъй като предварително знаел какви ще бъдат последствията.

В един от апартаментите над магазина, точно срещу Лалани, живеело индуско семейство – не брамини*, а скромни обушари, търгуващи с телешка кожа. Семейство Наранда имало две дъщери и по-малък син. Нурдин и Шамшу често играели с малката

*Човек от стар, богат и влиятелен род – Б.пр.

дъщеря. По-голямата била висока и мургава, имала красива обица на носа и върху нацупените ѝ устни често се забелязвала едва доловима дяволита усмивка, докато минавала покрай играещите деца и придържала шала около главата си. Децата я харесвали и тя говорела с всички. Понякога я подмамвали да захвърли благоприличието настрана и да поиграе с тях. С Акбер, разбира се, не говорела, защото Акбер бил възрастен. Бил на шестнайсет. Голям шестнайсетгодишен с косми на гърдите, които човек лесно забелязвал, тъй като носел ризата си с разкопчано копче и който пушел тайно, като подражавал на актьорите в най-новите холивудски и индийски филми. Той бил влюбен в нея и вярвал, че чувствата им са взаимни. Едно било сигурно, когато се появяла на някой прозорец, той дълго не откъсвал очи от нея, но и тя не отмествала поглед встрани. В случаите, когато събирал достатъчно смелост да изпее на глас „О, лицето ти, заобиколено от къдрици, е като пълна луна в тъмната нощ“, което научил от един филм, тя не се засягала. Подобен род серенади и близост помежду им продължили няколко месеца. Тогава Акбер написал писмо, започващо с газал* и завършващо с „Ще се омъжиш ли за мен?“. Изпратил го по един от слугите със специални инструкции на кого трябва да бъде дадено. Той, без да му мисли, веднага се запътил към отсрещния апартамент и първият човек, когото видял, била жената на Наранда. – Какво искаш? – попитала го тя и той ѝ връчил писмото. Накрая то се озовало в ръцете на Хаджи Лалани.

По времето на германците имало стандартно наказание при нарушаване на реда, което носело простичкото име „двадесет и пет“, отговарящо на броя удари с камшик. По-късно англичаните закръглили стандарта на две дузини с тази разлика, че такава присъда била давана само от съда. Хаджи Лалани понякога разказвал на синовете си например как известен религиозен учител наказал единствения си син със сто удара, които завършил малко след като синът му издъхнал, само защото дръзнал да употреби алкохол. В случая с любовника Акбер Хаджи Лалани последвал примера на германците и бичувал сина си до припадък с училищна показалка. Малкият Шамшу бил изпъден при жените, а средният Нурдин, наблюдавал вцепенен със сълзи на очи зад една лавица, мълвейки „Моля те, моля те“ в желанието си баща му да престане.

Наранда се преместил заедно със семейството си. Оженили Акбер за местно момиче и след година се заселил в Табора във вътрешността на страната. По-късно заминал за белгийско Конго. Петдесет години след откриването на магазина в Дар

*Стихотворна форма, изразяваща мъката от раздялата и красотата на любовта – Б.пр.

бизнесът пропадал. Появили се огромен брой заместители на стоките в него и все повече магазини из целия град отваряли врати, за да ги продават. Прахът от дървени въглища за почистване на зъби „Мънки Бранд“ трябвало да се състезава с „Колгейт“ и „Пепсодент“; сапунът „Шикакай“, по който в продължение на десетилетия се превъзнасяли девойки с дълги гъсти къдрици, отстъпил на „Лукс“ и „Палмолив“, рекламирани от двойничките на София Лорен в киното. На всичкото отгоре, след оттеглянето на англичаните лицензите за внос станали рядкост. Неотдавна прехвърлил седемдесетте, Хаджи Лалани нямал необходимата енергия да разшири или разнообрази бизнеса – задача за по-млад мъж. А от двамата сина, които все още живеели с него, Нурдин постепенно се превърнал в некадърник пред погледа на баща си, а Шамшу бил просто безделник. Магазинът продължавал да работи, за да си намира старецът занимание, за което по-възрастните, свикнали с годините да разчитат на него, били благодарни. Единственото удоволствие, което му останало, било да дискутира религиозни въпроси със свои връстници със сходни интереси и с Мисионера – по-млад мъж, дошъл в Африка по време на Втората световна война.

За сина си Нурдин, оцелял без да нарушава правилата и без специална защита, Хаджи Лалани на мислел особено. Ако въобще значел нещо за него, той го смятал за некадърник, безделник, човек, който би изпуснал чашата с чай, докато я поднася на госта си. За съучениците и приятелите си обаче Нурдин Лалани бил средна хубост. Нито нисък, нито висок, някак кльощав, не поемал рискове, но винаги на него спретвали гадни номера и го вземали за присмех, винаги му се намирали някакви дребни пари или комикси, които да даде на заем. Твърде често се превръщал в мишена за шегите на по-буйните момчета, на водачите на бандите, но същите, като пораснал, се научил да манипулира, просто като благоразумно споделял с тях многото си джобни.

След като завършил училище и го скъсали на изпитите заедно с още много други момчета, Нурдин се пробвал в различни професии, дори и в ръководенето на бизнес, но без резултат. При мисълта да работи с баща си той се начумервал и започвал да се оплаква на майка си и сестрите си. Най-накрая баща му помолил Мисионера да му намери работа. Мисионерът, харизматичен и разпален оратор, чиято слава се простирала навред из страната, след като поразпитал тук-там, официално обявил, че е намерил работа на Нурдин: търговски представител на обувната компания „Бата“ в централната провинция. Работата изисквала пътуване с влак и кола из цялата страна, така че Нурдин най-накрая успял да избяга от неодобрителния поглед на баща си.

Накрая дошло време младежът да се ожени. Тук отново била поискана помощта на Мисионера. Той ръководел клас за религиозни учители и предложил за жена на Нурдин не кого да е, а най-добрата си ученичка Зера. Нурдин безропотно се съгласил. Баща му заел ролята на Съдбата. Да му се противопостави дори символично означавало да отприщи гняв и буря, с които не желал да се сблъсква. Като обърнел поглед към най-съкровениите си желания, виждал, че момичето от мечтите му е красиво и грациозно, с момчешки къса коса, ходи на високи токчета с лекота, говори английски добре и вероятно дори е било в чужбина. Каква надежда му оставала да открие точно това? Зера не притежавала нито едно от тези качества. Тя обаче се грижела за него и го уважавала. А Хаджи Лалани бил във възторг, защото имало с кого да разговаря на религиозни теми у дома.

Мястото на залива Ойстър Бей, където се спомена Хаджи Лалани, беше спокойно кътче под люлеещите се клони и шумолящите листа на две съседни дървета. Бяха го открили заедно, той и Мисионерът, и идваха винаги, когато можеха. Според изчисленията и неоспоримите знания на Мисионера, то бе едно от точно четиресет на брой подобни кътчета на земята и райското блаженство, което носеше, особено след наскоро паднал дъжд, бе несравнимо. Ангели, казваше той, танцували по слънчевите лъчи, падащи върху това свещено място.

Когато Мисионерът и г-н Флетчър внимателно поставиха тялото на Хаджи Лалани на задната седалка на колата, сложиха феса му до него. Забравиха го в колата, но по-късно г-н Флетчър го върна на един от синовете на Мисионера в училището. Мисионерът видя как неговите тийнеиджъри си играят с феса, като го пробват на главите си, бързо го взе от ръцете им и ги изгони с шамари. Запази червения фес като спомен от починалия си приятел.

Като че ли заедно с Хаджи Лалани си отиде една цяла ера, изчезна един характерен начин на живот. Според мнозина не друго, а зората на новата ера го уби. Със сигурност промените, които настъпиха само две години по-късно, биха надминали дори и най-смелите му мечти.

Няколко години по-рано по време на една от речите си в южна Африка британският министър-председател Макмилан приветства вятъра на промяната, който тогава бушуваше в Африка; в резултат, думите му отприщиха мощта на ветровете,

които щяха да доведат промяната до край в британска източна Африка, започвайки с независимостта. До деня, в който Мисионерът и двамата сина на Хаджи Лалани погребяха стареца, вятърът на промяната се бе превърнал в ураган. Доказателство за настъпващите промени бе и фактът, че погребяха Хаджи Лалани в новото гробище, място във вътрешността, избрано от новото независимо правителство. В старото свещено гробище, което гледаше към Индийския океан, земята вече бе разкопана, духовете и джиновете бяха разкрити и ограбени от силата им, а костите на мъртвите азиатци бяха преместени на новото място. Единственото предимство на новото гробище беше, както обикновено иронично се шегуваха след погребение, че е близо до новооткрито лятно кино, където блуждаещите души можеха да отидат, за да видят на екрана как индийката Раджеш Кхана се забавлява на тревата, облечена в хубаво сари, или как американецът Чарлс Броснън избива враговете си с картечница.

В азиатските общества идеята за империя постепенно бе забравена. Точно преди независимостта пристигаха писма, показно адресирани до някой в „Британската империя” или „британска Източна Африка”. От бедните азиатски квартали се били излюпили поне двама рицари на империята, била им гостувала принцеса Елизабет, бурно били приветствали принцеса Маргарет. С гордост говореха за Чърчил и Маунтбатен, с любов за Виктория. Нямаше момче или момиче, което да не бе чувало по радиото преди заспиване окуражителните звуци от ударите на Биг Бен или ужасения глас на дикенсовия Пип, тържествувания глас на Порша, обръщението на кралицата по случай рождения ѝ ден.

Независимостта дойде изведнъж, но без жестокости. Полицията и армията запазиха влиянието си, губернаторът се изказваше добронамерено и се задържа на поста генерал-губернатор около година. „Бог да ви пази!” каза секретарят на колонията, а принц Филип помахаше за сбогом. Заедно с това в първите дни вестниците вдъхваха увереност на хората и ги образоваха по отношение на новата им роля на граждани на една нова държава на световната сцена, част от братството на Обединените нации, държава която не следва чужда политическа идеология. Всичко бе забавно и вълнуващо, като това да пораснеш и да ти позволяват да излизаш навън вечер и да стоиш заедно с възрастните.

Ветровете на промяната едва сега бяха набрали скорост и ураганът се развирхиско след това. Генерал-губернаторът надлежно напусна поста си след година и беше

провъзгласена нова република. На остров Занзибар на около двадесет и пет мили от Дар държавен преврат успя да сложи край на арабското господство след кърваво отмъщение на робските потомци. Ако това можеше да се случи в сънлив Занзибар, можеше да се случи навсякъде. И като потвърждение на най-лошите страхове след няколко седмици последваха военни преврати в Кения, Уганда и Танганайка, твърде обезпокояващо потушени с помощта на британски войници. По време на краткосрочните размирици в Дар, поглеждайки изплашено през прозореца, азиатците ставаха свидетели как стоката в магазините им се разграбва. В очите на американците и англичаните Занзибар се превърна в същинска Куба на Африка. Носеха се слухове, че кубинците били на острова, така както и руснаците, източногерманците и китайците. „Африка вече е узряла за революции” казваше Чоу Ен-лай. По улиците на Дар вече можеше да срещнеш китайци и да си купиш китайски стоки в магазините, като например имитация на химикали „Паркър”. Накрая бе провъзгласена зората на едно ново време, началото на нова ера на културна цялост и икономическа независимост: банките бяха национализирани, английският бе изместен като средство за обучение в началните училища, учениците преминаваха военно обучение, запознаваха се с политическите доктрини и обработваха земите във фермите.

Тези, които си сверяваха часовника с Лондон, приеха промените, онези първоначалните, които идваха с популярни, примамливи лозунги. Техните деца, трето и четвърто поколение африканци, с готовност приемаха новата си идентичност. Думите на правителството значеха нещо за младите. В интелектуално отношение независимостта разкриваше нови хоризонти. Имаха достъп до късчета от историята, които до сега оставаха скрити за тях. Те не се прекланяха пред британците като по-възрастните. Не и след като бяха чули или прочели за Неру, за Тито, за Насер, да не говорим за Бен Бела и Нкрума. Бъдещето беше в техни ръце, те бяха негови господари и продавачът на плодове на уличната сергия, и магазинерът, и възрастният шейх гледаха с гордост ученика, независимо дали беше негър или мулат. Млади хора в униформи на Младежката лига маршируваха под парещото слънце с високо вдигната глава в подкрепа на африканския социализъм. Но с въвеждането на по-големи промени, с налагането на по-нови и непривични порядки идиличната представа за една нова Африка изглеждаше в очите на младото поколение също толкова наивна, каквато винаги е била в очите на старите.

Ветровете на промяната им бяха приготвили още две разрушителни вихрушки, след които можеше вече да се каже, че са си свършили работата.

В Уганда генерал Иди Амин, който свалил избраното правителство, имал сън. В този сън Алах му бил казал, че азиатците, експлоататори, които нямали желание да се интегрират с африканците, трябвало да си отидат. За да се дискредитира това откровение, тръгнал слух, че няколко седмици преди това генералът направил предложение на жена с азиатски произход, но бил отхвърлен. „Крайната позиция” на Амин била, че азиатците се лишават от поданичество и трябва да бъдат прогонени от страната и изпратени, в която и да е друга държава, стига там да ги искат, или в бежански лагер. В резултат, те се превърнали в сирачета, чакащи осиновяване. Много от тях накрая се озовали в Канада и Съединените Щати.

След няколко седмици в Дар поземлената собственост, по-голямата част от която, принадлежеше на азиатците, бе национализирана. Имаше такива, чийто последен жест на вяра в идеята за една нова държава, бе да вложат парите, спечелени с тежкия труд на цели две поколения, в превръщането на постройка от кал и варовик в двуетажна тухлена сграда. Подобни сгради, подредени една до друга, изпълваха главните улици на Дар, всяка една от които - монумент на семейния бизнес, носеща гордо фамилното име или това на любимото дете. И когато и те им бяха взети, чашата вече преля. Цинизмът измести вярата, корупцията беше навсякъде.

„Изход”-ът от Уганда показва на азиатците в Дар начин да се справят със ситуацията. Канада беше отворена за тях, а за богатите дори и Америка. Тогава всички се втурнаха към Канада.

Богатите, най-тежко засегнатите от промените, първи започнаха да се местят там. В началото не всички искаха да тръгнат след тях, но скоро последва верижна реакция и все повече и повече хора се присъединяваха, движени от несигурност, страх, съревнование, завист, любов. Всички изпитваха нужда да го направят. От едната страна стоеше гледката как децата ти се трудят с гребла, лопати и метли в ръка вместо да са в час и да учат английски, когато английският беше константа, от която не можеше да се отклониш, а английското образование – символ на успеха, стълб на вярата, ставаше все по-недостъпно в държавата. От другата страна стоеше богатството, стабилността на Канада и западния свят. Дали след десет години собствените ти деца биха ти простили, докато гледат как техните приятели се връщат като богати туристи, които размахват долари и говорят модерен английски. Начинът, по който говориш английски, определяше кой си. Нурдин помнеше как момчетата и момичетата, които отиваха да учат в Англия, се връщаха класа над останалите – по отношение на речта, дрехите, поведението, маниерите, всичко. Неговото момиче мечта беше точно такава.

Той беше добър служител на „Бата”. Бе развил пазара в централната провинция търпеливо, град по град, магазин по магазин. Често заедно с африканския си асистент Чарлс отиваха с кола до Морогоро, Додома и други градове в околността, натъпкали багажника и задната седалка с кутии обувки. Наистина му харесваше да пътува. Спеше в колата или върху някое набързо стъкмено легло в задния двор в скромния дом на някой служител на „Бата”, хранеше се в ресторанти с оскъдна светлина, под някое дърво или на маса в компанията на обсебващо щедри домакиня или домакин. Колата неизбежно се повреждаше по пътя. В дъждовния сезон се случваше да пропаднеш в канавка. Тогава трябваше да чакаш с часове да пристигне помощ на изоставения път или прекарваше нощта в джунглата сред непроницаемия мрак, затворен в колата, напрегнат в очакване да чуеш далечен рев, близко дращение или шумолене, отклонил поглед от прозореца от страх да не срещнеш очите на разярен дявол или животно. Добре беше винаги да си с някого, а на сутринта преживяното те караше да се чувстваш по-силният от двамата.

Той се сприятели с Чарлс и научи повече за африканските нрави. Узна, че Чарлс имал почти същото образование като него, но бил с няколко години по-млад. Чарлс също имал тираничен баща, който сега не бил между живите. Той също бил прекарал по-голямата част от живота си на село. Работата си в „Бата” бил получил с връзки – точно както Нурдин. Чарлс имал и приятелка – студентка в университет. Откривайки все повече прилики помежду им, Нурдин с известно задоволство усещаше непознато за него чувство, премахване на преградите. Той позволи на това усещане да следва своя път, да узрее с времето. У дома го чакаха две деца – момче и момиче – и съпруга, която го уважаваше и бе грижовна към него. Винаги се радваше да се върне при тях. Надяваше се да се прибере за постоянно в Дар и да получи повишение, но се колебаеше дали да следва строгите правила на баща си. Това беше неговият собствен живот, неговата собствена съдба.

Тогава обаче дойдоха промените в държавата: национализирането и африканизацията. Чарлс беше този, който получи мечтаното повишение и назначение в Дар. На Нурдин му се струваше, че пеони* се издигаха над него заради цвета на кожата си. Европейците винаги са били господари, бе смятал, че високите им постове са в реда на нещата. Но сега в борбата за повишение се чувстваше недооценен, пренебрегнат,

*Неквалифицирана работна ръка – Б.пр.

жертва на политиката на компанията и това го огорчаваше. Качеството на обувките бе понижено и клиентите му се изсмиваха в лицето, докато му показваха дълнопробните стоки на новата правителствена компания, като го държаха отговорен за неща, за които хората над него нехаеха. Животът на пътя беше изгубил чара си и Чарлс му липсваше. В тези смутни времена му се струваше, че Дар е правилното място за него. Напусна работа и стана независим търговски представител, без да дочака обещания му от Чарлс ръководен пост.

После почина баща му. Жена му Зира пое магазина, а той бродеше из града с надежда да му падне някаква поръчка и прекарваше доста време в бърлогата на възрастните мъже – магазинът „А-Т”, чийто чай и кебапи бяха легендарни и където, човек можеше да се информира по всеки въпрос.

Никой не можеше да каже кога точно се случи това, но изведнъж изглеждаше, че нещо се беше преобърнало и беше променило миогледа на хората, нагласата им – от състояние, в което Дар е твоят свят, неговите проблеми са и твои проблеми, към състояние, в което пред теб стои възможността да го напуснеш, а за някои това дори е задължително. Във въздуха се усещаше вълнение, безпокойство. *Канада* - вероятно някой някога беше прошепнал тази дума. Какво беше Канада – далечно място, за повечето незначително къде, розово петно на картата до зеленото на Гренландия. Изведнъж всички заговориха за Канада: визи, медицински, интервюта, настаняване. В Канада търсеха водопроводчици и затова дори и онези, които не можеха да различат единия край на гаечен ключ от другия, учители, търговци, банкови чиновници, всички се записаха на курсове за водопроводчици и заговориха за френски ключове и инсталации, които не бяха виждали през живота си. Торонто, Ванкувър, Монреал. Можеше да се информираш за най-новото пред джамията след молитва, когато мъжете чакаха жените си, и по време на сутрешния или следобеден чай в „А-Т” или останалите магазини за чай: кой беше заминал, цената на долара, най-скорошните арести, свързани с черния пазар. Говореха за квартала Дон Милс, като че ли беше в Упанга. Изглеждаше, че познават сградите на Роузклиф Парк до най-малкия детайл. Богатите бяха напуснали почти за една нощ след великата национализация. Месеците, изпълнени с напрежение, се нижеха един след друг, приятели идваха да се сбогуват, други просто изчезваха и ти сам разбираше или ти казваха, че вече са се настанили и сега вероятно са някъде из Дон Милс.

Зира преди бе преподавала религия в училище; няколко години след като се омъжи пое бизнеса и внесе нова енергия в стария магазин, който ръководеше с помощта на свекърва си. След смъртта на Хаджи Лалани, Мисионерът все още наминаваше, въпреки че оставаше да си бърби с друг стар познат няколко магазина по-надолу. Паркираше колата си отвън, обаждаше се на Зира и после отиваше да поговори с приятеля си. Тя му изпращаше чиния с нещо за хапване, после и втора чаша чай, като първата, разбира се, беше привилегия на домакина. Зира, която по всички въпроси, духовни и материални, се придържаше към съветите на своя учител, веднъж го беше попитала какво мисли за тяхното евентуално преместване в Канада. „Не” беше казал той. „Нека богатите заминат и ни оставят намира.” Сестра й Рошан вече беше заминала със семейството си и ги караше да отидат при нея. Треската беше започнала. Допиташе ли се до лидерите на обществото, които бяха останали, те ти отговаряха загадъчно:

- Ако мислиш да заминеш утре, замини още днес. – Накрая Мисионерът склони.
- Скоро тук ще останат само мошениците – каза той. – Тръгвайте.

Хаджи Лалани, който в последните дни от живота си, седеше на брега на океана и гледаше към родните си земи с лека носталгия („Все пак донесохме Индия със себе си”), издъхна, вярвайки, че е открил нова земя за своите потомци. Две години по-късно средният му син със собственото си семейство отпътува към друг континент.

3

Това беше първият полет със самолет за тях: Нурдин, Зира и двете деца. Фатима и Ханиф, на десет и на седем, момичето – вече надраснало детската пълнота, високо и слабо, енергично и капризно, заядливо още на тази възраст. Момчето – привързано и по детски палаво.

„Лека нощ, Дар, добро утро Лондон!” – това беше лесно запомнящата се фраза, която бяха чували да повтарят хиляди пъти в кино рекламите. Комет 4, ВиСи -10, джъмбо джет – вече ги бяха информирали за напредъка в областта на реактивните самолети. Сега бяха на един от тях, на нощния полет с неговите магически светлилки и окуражаващо бърмчене, носещи се сред осезаем мрак, какъвто Нурдин беше наблюдавал някога в джунглата. Поглеждайки навън обаче, този път видя само себе си, само собственото си отражение.

По някаква причина всички азиатци бяха настанени заедно и им сервираха само вегетариански ястия. – Може би месото е свинско. – прошепна Зира. Но защо, като авиокомпанията беше мюсюлманска? Мислеха си, че това е авиокомпания на приятелски настроена към тях държава, със стюардеси, носещи имена като Фара и Яхан. Но тези изрусени Фари с тесни поли и малки задници, не си правеха труда да погледнат към тях и склоняваха да сервират кафе, само когато учтивото и плахо вдигане на ръце отстъпеше място на не една молба на висок глас, придружена от надигаща се вълна неодобрителен шепот, което издаваше, че назрява протест. После идваше и унижението: да ти казват като на дете как да закопчаеш предпазния колан, как да отвориш подносите или да включиш светлините за четене; да трябва да търсиш тоалетните, проследявайки европейците с поглед, и отчаяно да чакаш до последния момент – точно като дете – преди накрая да събереш кураж, да отидеш там и да се бориш с бравата, докато стюардесата нарочно се прави, че не те вижда и не ти помага, за да може после да ти се присмива заедно с колежките си, и накрая, когато влезеш вътре, да не знаеш какво да правиш. А след всичко това и оплакванията на европейците, че тоалетните били мръсни. За бога, и в Канада ли ще бъде същото – капани и трудности на всяка крачка, придружени от унизително притеснение и хора, които само търсят повод да ти се присмеят.

Трябваше да се прехвърлят на друг самолет на терминал извън Кайро, някъде в пустинята, където цареше хаос и гъмжеше от хора като на пазара в Дар, където приемаха само американски долари и британски паундове, а рестото връщаха в мръсни египетски банкноти.

Накрая, с две изтощени деца, полетът до Лондон.

Мислеха си, че трябва да видят Лондон поне този може би единствен път в живота си. За тях Лондон съвсем не беше непознато място, а град, който всички те познаваха в сърцата си. Да чуеш ударите на Биг Бен на живо, да видиш сградата на парламента, Лондон Бридж, Бъкингамския дворец, може би Кралицата и принц Филип, както и Уестминстърското абатство, където лежи погребан Дейвид Ливингстън. Лондон – Дик Уитингтън* и неговото коте, в главата им зазвучаваха детски стихчета. Зера рецитираше, Фатима я поправяше. Там горе в самолета, докато оставяха египетската пустиня и Африка зад гърба си и летяха над равни, ветровити полета в сиво и кафяво, над поддържани пътища, над оформени редове и квадрати от традиционните тухлени

или каменни къщи и кули, Нурдин имаше известно предчувствие, усещаше смътно, че преминава линия, от която връщане назад няма. С лице, опряно на прозореца, той наблюдаваше как светът отдолу се съживява след първия сутрешен лъч светлина: ето това е Европа. Трябва да вземе най-доброто от нея.

На летището в Лондон всеки нормален човек би видял в края на опашката двойка със старомодни дрехи и подпухнали лица и две деца, на практика, заспали в скута им. Това, което имиграционните служители видяха, очевидно бе група добре обучени и обиграни актьори от бивша колония, дошли да крадат работни места от трудолюбивите английски мъже и жени. Първо ги разпитаха вкупом: – Защо сте дошли? Познавате ли някого тук? Имате ли постоянен адрес в Източна Африка? После разпити с Нурдин и Зира в различни стаи, децата на пейка отвън. След това изплашените деца, отведени в офис във вътрешността за отделен разпит. Накрая: – Съжалявам, господине, но нямате позволение да останете в Обединеното Кралство. Думи, които не разбираха, които раняваха дълбоко заради своята безочлива несправедливост, заради своята безучувственост. Гумен печат върху паспортите им, който да предотврати опити за посещение в бъдеще. – Оттук, господине, госпожо... – и така към един от заминаващите полети на „Еър Канада“.

– Копелета – през сълзи изрече Нурдин. – Копелетата, учтивите британци, дори когато поставят примка около врата ти, знаеш как са се обръщали към теб у дома: „Ваш покорен слуга, господине, ваш покорен слуга, господине, ВАШ ПОКОРЕН СЛУГА!

– Нурдин, контролирай се. – изсъска жена му.

– Копелета.

На борда на първия възможен самолет за Канада, той не погледна навън дори за миг, докато излитаха. Петнайсет години по-рано можеше да дойде в Лондон като студент и да бъде приет. Какво беше по-различно сега?

В Монреал имиграционният служител сърдечно им се усмихна: – Добре дошли в Канада!

Най-накрая някой, който те приветства, бял мъж, който те приветства. Най-накрая място, където да положиш глава.

В Торонто, за където отлетяха директно от Монреал, с уморен вид ги посрещна Рошан, заедно със съпруга си Абдул. Първото нещо, което сестрата на Зира направи, след като си размениха няколко думи, бе да им предложи дъвка. – Това е Канада. – каза тя, като че ли изричайки своето верую, което всъщност бяха точно тези думи, както скоро щяха сами да разберат.

Навалял бе сняг, пронизващ вятър завърташе вихрушки на пътя и веднага щом излязоха от сградата на летището, започна да издува като платна дрехите им втора ръка, които им бяха големи и бяха видели и по-добри времена върху гърбовете на колониални господари и господарки през студените африкански вечери в пустинята. – Това значи е снегът. – отбеляза Зира. Той бе почистен и струпан на невзрачни купчини, а в краката им бе навалял тънък слой, който внезапните пориви на вятъра носеха насам-натам. С измръзнали пръсти на краката, лица, почти парализирани от студа, и насълзени очи, те стояха навън, присвили рамене. Двете деца се оплакваха, шаваха, плачеха, криеха се зад палтата на възрастните, мушеха ръцете си в дрехите им и така правеха нови процеци, през които леденият вятър лесно се промъкваше. След като наум превърнаха предполагаемата сметка за такси в шилинги, решиха да вземат автобуса. И накрая – обгръщащата топлина на затоплен автобус, сгряваща всяка пора в тялото им, освобождаваща чрез най-фините механизми всяко трепване, причинено от студа порано. Полузамаян, Нурдин наблюдаваше жълтите улични светлини и снежинките, и многобройните коли по магистралата, които се преплитаха една в друга като панделки, като примки, ако щете, ваш покорен слуга. Биг Бен отброява осемнайсет часа по Гринуич, Бащата поглежда нагоре и повдига вежди, ако обичате, ш-ш-ш-т, и всички слушат прелестното произношение по Би Би Си, и не смееш да издадеш нито звук, нито пък да се прокашляш в този най-велик час у дома и се стискаш, въпреки че ти се ходи по нужда и затаяваш дъх, но ако независимо от старанието си неволно се изсмееш, си навличаш гнева божи, бастуна на Хаджи Лалани върху задника ти, докато не изревеш: – Милост, милост, татко – но Хаджи Лалани ще завърши своите двайсет и пет удара – милост, милост – стене и любовникът Акбер, но ударите не спират, точни и премерени, защото това е божието наказание и Акбер лежи в безсъзнание, Бащата се отдръпва назад изтощен, а ти започваш да усещаш влагата между бедрата си. – Аре, Ханиф, можеше да почакаш. – каза Нурдин на сина си, а момчето спеше блажено в скута му.

На следващата сутрин в апартамента на Рошан и Абдул в Дон Милс, докато яркото слънце се прокрадваше през плъзгащите се врати на терасата, а на масата ги чакаше обилна закуска – препечени филийки и яйца, и сок, и конфитюр, и паратас* – Зира, на практика, танцуваше между двете врати на кухнята, излизаше от едната и влизаше през другата с думите: – Ле-ле, това е голямо, това е страхотно, хладилник, телевизор, нови дивани, кухненски кът за хранене. Но ти имаш всичко. – каза тя на сестра си, като продължи да се носи с танцова стъпка от едната врата до другата.

– Аре, трябва да видиш как живеят другите... килим от стена до стена, нито един инч не остава непокрит. – подчерта тя с блеснали очи. – Нито инч, а имат и вграден телевизор и ...

– А-а-х, – каза Нурдин, излежавайки се на дивана. – Това ми е достатъчно. Това е всичко, което искам.

– Почакай – каза зълва му – ще искаш още. И ще го получиш. Това е Канада.

Нурдин се вгледа в двете жени. Бяха толкова привързани една към друга, говореха си така непринудено. Никой не би предположил, че са сестри. Зира, с кръгло лице и пухкава фигура, имаше онзи пламък в очите, онези тръпчинки и свенлива усмивка с издадени напред устни, които печелеха сърцата на всички. Със сигурност това го беше привлякло в нея. Росшан, по-силна и по-висока, беше с няколко години по-възрастна. Тя беше дъщеря на баща им от друга майка, както всички се досещаха, чернокожа, която обаче рядко са споменаваше. Вероятно държанка. Рошан имаше тъмна кожа, която неуспешно се опитваше да изсветли с тонове грим и помади, и чуплива коса, която отчаяно се опитваше да изправи и изсветли. Имаше големи предни зъби, които направо съсипваха усмивката ѝ и тъмен белег на бузата, където Зира я бе изгорила с шпатула по време на момичешка разправия преди много години. Може би, за да отклони вниманието от лицето си, носеше крещящи и ярки дрехи.

Мъжът на Рошан по професия беше механик и работеше като помощник-механик и обслужващ газова помпа. В Дар беше главен механик в „Датсън“. Сериозен, свит човек, висок и оплешивяващ, склонен към депресия. Бил е женен и преди, брак, продължил само няколко дни поради причини, за които само можеше да се гадае. Носеше в себе си някаква тайна, дълбока болка, причината за която никой не можеше да разкрие. Рошан работеше във фабрика. Имаха две деца, момче и момиче.

*Вид индийски плосък хляб – Б.пр.

След седмица Фатима и Ханиф бяха приети в училище, Зира си намери работа като рецепционистка и в гардероба се появиха сносни зимни дрехи. Смятаха да останат у роднините си, докато Нурдин си намери работа или докато финансовата ситуация се нормализира, но не беше никак лесно. Четирите деца, на практика, се караха за всичко, но най-вече за телевизора. И Абдул никак не беше лесен. Накрая чашата преля и трябваше да си тръгнат.

Една петъчна вечер Рошан гладеше панталоните на мъжа си, с които щеше да ходи на джамия, когато между децата избухна шумна разправия с бой и викове пред усиления почти до край телевизор. И четиримата бяха на дивана, оплетени в ревящ и крещящ възел от ръце и крака. Двете жени изтичаха, за да се притекат на помощ, а междуременно ютията се катурна и изгори единия крачол на панталона. Абдул дойде, взе панталона и го вдигна във въздуха.

– Какво е това. – каза той, като се приближаваше бавно към Рошан, с лице изкривено от презрение.

– Ами децата се...

Силен шамар се стовари върху лицето ѝ. Виждаше се как бузата ѝ пари и се подува от удара, а очите ѝ се пълнят със сълзи.

Цареше пълна тишина, децата бяха ужасени. Рошан стоеше с ръка на бузата, Нурдин се обърна, за да погледне към жена си и видя Зира в пристъп на ярост, застрашително насочила горещата ютия към Абдул. Нурдин се приближи, за да препречи пътя ѝ, като самият той едва се отърва от изгаряне, и Абдул беше спасен. Последва шумна кавга, разменени бяха заплахи и обиди и едва не повикаха полиция. Рошан плачеше, Зира плачеше, а децата хлипаха.

При подобни разправии, когато очевидно беше виновен, Абдул имаше една простичка стратегия. Излизаше навън и се цупеше в коридора. В Дар обикновено излизаше да покара, като оставяше Росшан силно разтревожена, защото това обикновено се случваше посред нощ. – Остави го. – каза Зира. – Не го мисли. – посъветва я Нурдин. Но докога? Накрая, за да си спести неудобството, Рошан излезе при съпруга си и двамата разговаряха шепнешком почти половин час, сгушени един в друг като млади влюбени, преди Абдул да се съгласи да влезе вътре. Оказа се, че бил обиден на семейство Лалани, че не участват в покриването на домакинските разходи и оставят Фатима да тормози децата му.

– Но ти отказа да вземеш пари. – запротестира Нурдин. – А и ние купуваме храна. Спестявахме, за да ви купим подарък, въпреки че още съм без работа.

На следващия ден трябваше да си потърсят апартамент и да се преместят. Отидоха на „Роуклиф Парк” 69, в една сграда на петнайсетина минути път. Парите, които бяха взели със себе си от Дар и които до този момент оставаха почти непокътнати, сега отидоха за плащане на депозит и първия месечен наем.